

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ І ОСВІТИ

<https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-5>

УДК: 14:172.4“364”

Віталій Мудраков, Світлана Козаченко, Олена Гапченко

ФІЛОСОФІЯ В МОДУСІ ВІЙНИ: ДО ПРОБЛЕМИ МЕТААНАЛІТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ПРАКТИК

Стаття окреслює проблему та пропонує первинну розробку метааналітичних підходів до дослідження філософських практик у модусі війни: у фокусі – сучасний український та російський контексти. Вихідною є констатація того, що війна виступає специфічною формою міжнародних відносин і водночас радикальним соціальним потрясінням, у якому з новою силою виявляються напруження між філософією та ідеологією. У таких умовах філософські міркування можуть набувати публічного характеру та починають виконувати роль інтерпретаційних рамок, через які суспільства осмислюють власне місце у світі, природу конфлікту та можливість майбутнього співіснування. У цій ситуації філософія розглядається як «раціональний елемент» формування суспільної свідомості, котрий може сигналізувати про ідеологічні потреби / вимоги внутрішнього культурно-політичного режиму існування суспільств. Автори зосереджуються на побудові метапозиції, яка дозволяла б формулювати критерії аналізу філософських практик. У якості засадничих метааналітичних принципів запропоновано критичність і етичність, що укорінені в кантівському проєкті дисциплінування розуму й моральної автономії. Критичність описується як інституційна відповідальність розуму за власні межі та опір догматизму й ідеологічному тиску; етичність – як орієнтація на людську гідність, неприпустимість інструменталізації іншого й утримування мислення в горизонті відповідальності. У поєднанні ці виміри дозволяють також оцінювати філософські позиції не лише за змістом чи аргументацією, а й за тим, наскільки вони зберігають автономію мислення й сприяють розвитку гуманістичних засад у суспільстві, що переживає війну. Запропонована рамка покликана слугувати концептуальним підґрунтям для подальших досліджень філософських текстів чи позицій загалом, так й у модусі війни, зокрема для аналізу участі філософії у воєнному протистоянні як певного інструменту, а також для порівняльного аналізу філософських ландшафтів України й Росії.

Ключові слова: *філософські практики; війна; критичність; етичність; метааналітичний підхід.*

Модус війни як виклик філософії

Війна та сучасні внутрішні політики України й Росії створюють специфічний життєвий модус – *модус війни*, який змінює кути зору мислення й загострює етичну інтуїцію. У цьому модусі відносини між «ідеологічним» і «людяним» виявляються як світоглядно-системні явища, що охоплюють різні сфери культури [Мудраков, 2024] та формують common sense суспільств [Mudrakov, 2023]. Філософія, як інтелектуальна практика, так чи інакше, але виявляється огорнутою цим культурно-політичним контекстом. Тож увага до філософських практик потрібна передовсім для встановлення того, *чи і якою мірою* вплинула війна на філософський дискурс у воюючих країнах. Очевидно, що такий фокус актуалізує проблему співвідношення філософії та ідеології. Тобто філософія може розумітися як маркер ідеологічних потреб / вимог. Відтак, дослідження у цьому напрямку уможливує окреслення загальної карти ландшафту філософських практик у регіоні зокрема в період такого соціального потрясіння як війна.

Попри наявний, але невеликий досвід збирання філософських текстів і окреслення інтелектуального фону воєнного часу, досі залишаються відкритими питання щодо того,

© Мудраков В. В., Козаченко С. М., Гапченко О. В., 2025.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

як саме досліджувати ці філософські практики в такі періоди. Так, праця К. Флаша «Інтелектуальна мобілізація» («Die geistige Mobilmachung») [Flasch, 2000], показує, що сам факт наявності масиву текстів – це тільки перший крок, який далі вимагає методології для їх аналізу: він констатує коливання між масовими ідеологічними схемами й індивідуальними концептуальними позиціями, але не проясненим залишається питання інструментів, які дозволили б чітко визначити, чи варто розуміти «філософію війни» як результат самої війни, чи як рефлексію філософів про неї. Тому постає потреба актуалізувати дискусію про механізми аналізу філософських практик у модусі війни та розробляти метааналітичні підходи, які здатні стати основою для створення принципів і критеріїв такого аналізу.

Тож маємо таку дослідницьку констеляцію, в якій *війна* – це форма стосунків, країн, форма міжнародних відносин, а *філософія* – маркер ідеологічного впливу та внутрішнього контексту, якщо не сказати режиму, суспільств. Так, говорячи про дослідницький спектр міжнародних відносин, формою яких може поставати й війна, Р. Арон у своїй книзі «Мир і війна між націями» вказує на підходи до аналізу таких відносин: «раціональний схематизм» і «соціологічний аналіз» [Арон, 2000, с. 31-32]. Під «раціональним схематизмом» він має на увазі ті «раціональні елементи», з допомогою яких можна «[...] зробити ескіз і намалювати портрет, що відображав би сутність моделі» [Арон, 2000, с. 31], тобто чогось що дає знати про свою наявність, але на перший погляд є таким, «[...] чого око бачити не може» [Арон, 2000, с. 31]. В цій розвідці ми не звертаємося до «соціологічного аналізу», тобто не оперуємо емпіричними даними соціології як головними аргументами, а будуюмо інтерпретаційну аргументацію, тому фіксуємо для нас «раціональний схематизм» як дороговказ (тип методологічного шляху) для дослідження, де філософські практики – це раціональний елемент, з допомогою якого можна скласти уявлення про загальний філософський ландшафт двох суспільств, з його актуальними завданнями.

Філософські практики як «раціональний елемент» у соціальному зрізі постають, з одного боку, як формально-наукова діяльність окремих дослідників чи інституцій, а з іншого – у своєму буттєвому вимірі – як різні форми інтелектуальної рефлексії, здатності до концептуального й *критичного мислення* та *етичного самозобов'язання*. У межах загальної картини «раціонального схематизму» їх можна об'єктивувати як елементи, що несуть відповідальність за смислотворчі та легітимізаційні процеси у ціннісних моделях суспільств. Ідеться про концентрати смислових орієнтацій і ціннісну структуру мислення. Водночас філософські практики виявляють граничні умови легітимізації знання, типи залученості до історичної дійсності та формати відповідальності за неї. В сучасних теоретико-методологічних дослідженнях наголошують, що філософія – це антропологія, клопотання про просвітництво, а також вона «[...] має надати нам практичну орієнтацію в екзистенційних питаннях. Для цього філософ повинен дотримуватися певних ідеалів, а саме: відсутності передумов (Voraussetzungslosigkeit), самообґрунтування та одночасної відкритості до ревізії (Offenheit für Revisionen). Шлях філософії, тим самим, неминуче пролягає через методичний сумнів» [Grouls, 2022, S. 15].

Отже, критичність та етичність фактично становлять ті «концептуальні засновки», з яких варто розпочинати дискусію щодо метапозиції у виробленні відповідних підходів і дослідницьких інструментів. Орієнтація на них в аналізі філософських практик як «раціонального елементу» з окресленою функціональністю в межах українського та російського культурно-політичних контекстів закладе основу для створення образу або, за висловом Р. Арона, *накреслення ескізу* загальних властивостей і перспектив розвитку філософії в Україні та Росії.

Вихідною інтуїцією нашого підходу є те, що критичність і етичність не є довільно обраною рамкою. Можна сказати, що вона спирається на класичну традицію самоосмислення філософії, передусім у *кантієвському проєкті* дисциплінування розуму та моральної автономії. Саме ці дві засадничі характеристики філософського мислення й слугуватимуть у наступній частині статті основою для обґрунтування метааналітичних

підходів, необхідних для окреслення рамок дослідження філософських практик, передовсім у модусі війни. Тож оскільки у цьому дослідженні ми прагнемо чітко артикулювати аналітичні засновки, на яких може бути створено відповідні інструменти, остільки головним завданням є не інтерпретація філософських текстів, що репрезентують певні позиції, а саме методологічне виокреслення підходів, які дозволяють аналізувати філософські практики як «раціональний елемент» – тобто в їхньому соціальному та буттєвому самовияві. Іншими словами, стаття спрямована на формування аналітичного підґрунтя для вироблення інструментів і критеріїв, що дадуть змогу осмислювати філософію в умовах, сформованих досвідом соціальних потрясінь (зокрема російсько-української війни), не як абстрактну доктрину, а як структурний чинник культурно-політичного саморозуміння.

Метааналітична рамка філософських практик

а) Критичність.

Проблема критичності належить до тих тематичних вузлів філософії, де постає питання про саму можливість філософського мислення як такого. Так, кантівський проєкт критики постає тут не тільки як один із найпоспідовніших зразків дисциплінування розуму, але й чіткою підставою для перевірки цього процесу дисциплінування: І. Кант не просто ставить питання про межі пізнання, а запроваджує процедуру, в якій сам розум стає об'єктом розгляду. Так, у «Критиці чистого розуму» можна подібати про це так: «Вона є, очевидно, наслідком не легковажності, а зрілої *сили судження* (*Urtheilskraft*) епохи, яка більше не дає себе стримувати удаваним знанням і є вимогою (*Aufforderung*) до розуму знову взятися за найобтяжливіше з усіх своїх справ, а саме – за самопізнання, і установити судовий трибунал (*Gerichtshof*), який би забезпечував його у його справедливих претензіях, а всі безпідставні домагання відхиляв не владними претензіями (*Machtsprüche*), а згідно з вічними й незмінними законами самого розуму; і цим трибуналом є не що інше, як сама *критика чистого розуму*» [Kant, 1919, S. 15].

Наголосимо, що звернення до цієї ідеї І. Канта дозволяє розглядати критичність саме як структурний принцип філософії, що надалі має заповнити собою місце метааналітичного орієнтиру в нашому розгляді. Зрештою, цей принцип можна розглядати й у різних варіаціях інших філософських підходів. Так, Т. Адорно слушно наголошує, що філософія, яка уникає критичної саморефлексії, наприклад, через дискусію про осмислення власних меж, «не варта того, щоби її продовжувати», а тому ця саморефлексія повинна сягати навіть «найвищих піднесень її історії» [Adorno, 1966, S. 14].

У цитованому фрагменті І. Кант наголошує, що поява критики є наслідком не легковажності, а «зрілості судження» епохи, яка більше не задовольняється удаваним знанням. Критика розуму тут розуміється як вимога, звернена до самого розуму: взяти на себе «найобтяжливішу зі своїх справ» – завдання самопізнання. Йдеться про встановлення формального порядку самоаналізу, у межах якого розум має поставити себе під власну юрисдикцію й систематично перевіряти підстави власних вимог. Мета «трибуналу розуму» полягає в тому, щоб відрізнити «справедливі претензії» від «безпідставних вимог» і тим самим окреслити власні й межі пізнання, і якість його об'єктивності. Це має відбуватися «не через владні вирокі», тобто не через авторитарне утвердження догм, які врешті можуть поставати й режимними вимогами (воєнного) моменту, а відповідно до «вічних і незмінних законів» самого розуму. Отже, критика постає як інституційна форма відповідальності розуму за самого себе: вона встановлює процедури самоаналізу, визначення меж і запобігання догматичним зашореностям чи тенденційним викривленням, що й робить її принципово важливою для аналізу філософських практик у модусі війни.

Тож критичність може бути визначена як метааналітичний принцип, відповідно до якого філософські практики підлягають оцінюванню на підставі їхньої здатності забезпечувати інституційну відповідальність розуму. Це означає, що будь-яка філософська

практика має демонструвати: формальний порядок самоаналізу, перевірку власних меж і об'єктивності, захист від догматизму і тенденційності.

У такій інтерпретації критичність становить не лише історичний елемент кантівської філософії, а й нормативний критерій, який дозволяє виявляти, наскільки сучасні філософські практики – зокрема у модусі війни – зберігають автономність мислення та здатність протистояти ідеологічному тиску. Саме тому критичність постає як перший метааналітичний принцип, на основі якого можна розробляти більш вузькі чи, сказати б, конкретні аналітичні інструменти для аналізу філософських практик у двох суспільствах, враховуючи їхню нинішню культурно-політичну динаміку.

б) Етичність.

Проблема етичності у філософії постає не як якась зовнішня вимога до мислення, а як умова його можливості: здатність філософії встановлювати зв'язок із людською гідністю та відповідальністю визначає її внутрішню форму не меншою мірою, ніж логічна чи методологічна послідовність. Етичність, що має бути властива власне буттєвому вияву філософських практик, постає через моральне плекання практичного розуму, як це формулює І. Кант. «Дві речі сповнюють душу (Gemüt) щоразу новим і дедалі зростаючим захопленням і благоговінням, що частіше й триваліше роздум охоплений ними: *зоряне небо наді мною і моральний закон у мені*. Обидві я не можу шукати ані як сховані у темряві, ані як надмірно піднесені поза межами мого поля зору, ані лише припускати їх; я бачу їх перед собою й безпосередньо пов'язую їх із свідомістю свого існування» [Kant, 1922, S. 205] – це не тільки вияв внутрішньої сили морального закону як фундаменту етичної автономії, а обов'язок цією автономією користуватися як очевидною невід'ємною власною екзистенцією. Звідси й *самозобов'язання до етичності* та її реалізація через формулу людяності: «[...] чини так, щоб ти людяність – як у своїй особі, так і в особі кожного іншого – завжди водночас уживав як мету і ніколи лише як засіб» [Kant, 1870, S. 53-54].

Поставивши етичний закон як внутрішній принцип автономії розуму, І. Кант окреслює етичність як умову можливості людського самовизначення. Втім, етика як умова можливості людського самовизначення мала й інші варіації. Наприклад, ця ж умова у філософії Е. Левінаса набуває іншої об'єктивації: традиційний пріоритет онтології має бути переглянутий, адже онтологічне мислення є рухом самості, що підпорядковує собі Іншого, тоді як «цей порядок необхідно перевернути» [Lévinas, 2011, p. 47]. Звернення до іншого як до того, хто завжди перевищує мої схеми й попереджає мою свободу, «передусь будь-якій онтології» і становить «найпервинніший стосунок у бутті» [Lévinas, 2011, p. 48]. Така позиція щодо первинності етичного виміру дозволяє побачити, що філософські практики не можуть бути позачасово нейтральними: вони завжди вже залучені до світу через вимогу відповідальності. У цьому сенсі левінасівський наголос на етичній первинності резонує з кантівським розумінням моральної автономії, де етичний закон постає не як зовнішня норма, а як внутрішній принцип самовизначення розуму, без якого філософія втрачає здатність бути дисципліною, що формує і зберігає людяність.

У цьому кантівському окресленні морального закону етичність постає як внутрішній принцип розуму, що визначає спосіб людського самовиявлення ще до будь-яких зовнішніх умов чи обставин. Моральний закон не лише окреслює межі належної дії, а й формує простір саморефлексії, у якому суб'єкт здатний усвідомлювати власну відповідальність перед собою й іншими. Формула людяності, що вимагає ставитися до кожної особи як до мети, а не як до засобу, задає загальний нормативний горизонт філософських практик: усяке мислення, яке претендує на філософське, повинно зберігати повагу до людської гідності як до першого критерію власної обґрунтованості. Саме в такий спосіб етичність варто розуміти не як зовнішню характеристику філософії, а як те, що вона становить умову її можливості як автономної інтелектуальної діяльності, що прагне універсальності та водночас утримує зв'язок із вимогами людяності.

У такому прочитанні кантівський моральний закон засвідчує, що етичність визначає не лише сферу практичної дії, а й саму *структуру* розумового самовизначення.

Здатність суб'єкта ставитися до людяності як до непорушної умови власного мислення фіксує внутрішній порядок відповідальності, у межах якого філософські практики мають розгортатися як такі, що передбачають уважність до іншого, неприпустимість інструменталізації та постійне утримання власної позиції у горизонті загальної поваги до гідності. Отже, етичність постає як спосіб визначення належної міри філософського мислення, що гальмує його можливі догматичні чи репресивні схеми, ще до того як вони набудуть концептуальної форми.

Отже, етичність може бути визначена як метааналітичний принцип, відповідно до якого інструменти аналізу філософських практик застосовуються як критерій зберігання й культивування поваги до людської гідності, забезпечення автономності розуму та утримування мислення в межах норм, які унеможливають використання іншого як засобу. Це означає, що будь-яка філософська практика має демонструвати: орієнтацію на людяність як на засадничу норму, відмову від інструменталізації іншого та готовність визнавати моральний закон як внутрішню умову власної діяльності. У такій інтерпретації етичність становить нормативний критерій, який дозволяє виявляти те, наскільки філософські практики – зокрема в умовах кризових суспільних трансформацій – здатні утримувати вимір відповідальності та людяності як умову їхньої інтелектуальної легітимності.

Підсумки й перспективи щодо метааналізу філософії

Війна як радикальне соціальне потрясіння та специфічна форма міжнародних відносин неминує впливає на філософські практики, змінюючи умови їхнього формування, вираження й саморефлексії. У цьому контексті філософія постає як «раціональний елемент» суспільного мислення – не тому, що вона зводиться до ідеологічної функції, а тому, що її концептуальні структури, форми аргументації та способи самовиправдання здатні віддзеркалювати й артикулювати глибинні потреби та вимоги культурно-політичного режиму існування суспільства. Саме тому продуктивне дослідження філософії в модусі війни потребує не прямолінійного проголошення відмінностей між чиеюсь «ідеологічною» та чиеюсь «неідеологічною» філософією, а формування чіткої і обґрунтованої метапозиції, яка дозволяє оцінювати обидва інтелектуальні ландшафти за спільними, строго обґрунтованими критеріями. Утвердження такої метапозиції є необхідною передумовою для того, щоб перейти до вироблення аналітичних інструментів, а вже відтак – до дослідження конкретних текстів, практик і позицій у їхньому реальному змісті та соціально-історичній залученості.

а) Критичність як метааналітичний принцип задає вимогу, щоб будь-які інструменти дослідження філософських практик у модусі війни виходили з очікування здатності філософського знання до саморефлексії та окреслення власних меж. У цій перспективі метааналіз не описує самі практики, а пропонує позицію, з якої можна формулювати інструменти перевірки, наприклад, щодо того, *яке походження філософських тверджень, яким є спосіб їхнього обґрунтування та дистанціювання від готових ідеологічних схем*. Орієнтація на критичність, отже, виступає не засобом класифікації текстів, а умовою конструювання критеріїв, які в подальшому дозволять виявляти, коли філософія зберігає автономію мислення, а коли підпорядковується логіці мобілізації.

б) Етичність як метааналітичний принцип передбачає, що інструменти дослідження філософських практик повинні виходити з вимоги збереження людської гідності та неприпустимості інструменталізації іншого, доповненої екзистенційними та герменевтичними імперативами відповідального залучення. У цій перспективі метааналіз має продукувати такі критерії, які враховують не лише зміст філософських тверджень, а й спосіб буттєвого самовизначення суб'єкта й характер інтерпретації, через яку той вступає у стосунок із реальністю й іншим. Орієнтація на етичність, отже, стає умовою конструювання дослідницьких рамок, здатних відрізнити філософське мислення, що

підтримує людяність у воєнному контексті, від того, яке спричиняє її редукцію або нівелювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Adorno W. T. *Negative Dialektik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1966.
- Flasch K. *Die geistige Mobilmachung: die deutschen Intellektuellen und der Erste Weltkrieg*. Berlin: A. Fest Verlag, 2000.
- Grouls N., Martena L. Anspruch und Methode der Philosophie als philosophisches Problem. Zur Einführung. In N. Grouls & L. Martena (Hrsg.). *Anspruch und Methode der Philosophie: Stimmen aus der Gegenwart*. Darmstadt: Wbg Academic. 2022, S. 7-32.
- Kant I. *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. Berlin: Verlag von L. Heimann, 1870. <https://archive.org/details/immanuelkantsgru00kant/mode/2up>
- Kant I. *Kritik der reinen Vernunft*. Leipzig: F. Meiner, 1919. <https://archive.org/details/kritikderreinen19kant/mode/2up>
- Kant I. *Kritik der praktischen Vernunft*. Leipzig: F. Meiner, 1922. <https://archive.org/details/kritikderpraktis00kantuoft/kritikderpraktis00kantuoft/page/204/mode/2up>
- Lévinas E. *Totality and infinity: an essay on exteriority*. The Hague/Boston/London: MARTINUS NIJHOFF PUBLISHERS. 1979.
- Mudrakov V., Hapchenko O., Kozachenko S. Common Sense As Identity Health: Toward a Reflection On The Russian-Ukrainian War. *Philosophy Economics and Law Review*, 2023. № 3(2), 25-32. <https://doi.org/10.31733/2786-491X-2023-2-25-32>
- Арон Р. *Мир і війна між націями*. Київ: «Юніверсум», 2000.
- Мудраков В., Лютко Н., Павлик О. «Людяне» та «ідеологічне»: до осмислення російсько-української війни в категоріях ідентичності. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, 2024. № 2, 106-114. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-2-106-114>.

Мудраков Віталій Вікторович

кандидат філософських наук, доцент
Інститут історії та культури Східної Європи імені Ляйбніца
04109, Leipzig, Reichsstraße 4-6
E-mail: vitaly.mudrakov@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5788-1289>

Козаченко Світлана Миколаївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка
Хмельницький національний університет
29000, Хмельницький, вул. Інститутська 11
E-mail: kozachenko_sm@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1459-202X>

Гапченко Олена Вікторівна

кандидатка педагогічних наук, доцентка
Хмельницький національний університет
29000, Хмельницький, вул. Інститутська 11
E-mail: gapchenkoov@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4899-5110>

Внесок авторів: Концептуальна розробка, методологічні засади та основний текст статті підготовлені першим автором (Мудраков В. В.). Співавтори долучилися до обговорення і формування структури аргументації дослідження, а також здійснили редакційне опрацювання тексту.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Стаття надійшла до редакції 09.08.2025
Стаття рекомендована до друку 30.09.2025

Переглянуто 27.09.2025
Опубліковано 24.11.2025

PHILOSOPHY IN THE WAR MODE: TOWARDS THE PROBLEM OF META-ANALYTICAL APPROACHES TO THE STUDY OF PHILOSOPHICAL PRACTICES

Mudrakov Vitalii V.

PhD in Philosophy, Associate Professor
Leibniz Institute for the History and Culture of Eastern Europe
04109 Leipzig, Reichsstraße 4-6
E-mail: vitaly.mudrakov@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5788-1289>

Kozachenko Svitlana M.

PhD in Pedagogy, Associate Professor
Khmelnyskyi National University
29000, Khmelnyskyi, Instytutska Street 11
E-mail: kozachenko_sm@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1459-202X>

Hapchenko Olena V.

PhD in Pedagogy, Associate Professor
Khmelnyskyi National University
29000, Khmelnyskyi, Instytutska Street 11
E-mail: gapchenkoov@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4899-5110>

ABSTRACT

The article outlines the problem and proposes an initial development of meta-analytical approaches to the study of philosophical practices in the war mode, focusing on the contemporary Ukrainian and Russian contexts. The point of departure is the recognition that war constitutes a specific form of international relations and, at the same time, a radical social upheaval in which tensions between philosophy and ideology manifest themselves with renewed force. Under such conditions, philosophical reflections may acquire a public character and begin to function as interpretive frameworks through which societies comprehend their place in the world, the nature of the conflict, and the possibility of future coexistence. In this situation, philosophy is considered as a “rational element” in the formation of social consciousness, capable of signaling the ideological needs or demands of a society’s internal cultural and political regime. The authors concentrate on constructing a meta-position that would allow for the formulation of criteria for analyzing philosophical practices. Criticality and ethicality are proposed as fundamental meta-analytical principles, rooted in Kant’s project of disciplining reason and moral autonomy. Criticality is described as the institutional responsibility of reason for its own limits and as resistance to dogmatism and ideological pressure; ethicality – as an orientation toward human dignity, the inadmissibility of instrumentalizing the other, and the maintenance of thought within the horizon of responsibility. Taken together, these dimensions also make it possible to evaluate philosophical positions not only by their content or argumentation, but by the extent to which they preserve the autonomy of thought and contribute to the development of humanistic foundations within a society experiencing war. The proposed framework is intended to serve as a conceptual basis for further studies of philosophical texts or positions in general and in the war mode in particular, including the analysis of philosophy’s participation in wartime confrontation as a certain instrument, as well as for the comparative study of the philosophical landscapes of Ukraine and Russia.

Keywords: *philosophical practices; war; criticality; ethicality; meta-analytical approach.*

REFERENCES

- Adorno, W. T. (1966). *Negative Dialektik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Flasch, K. (2000). *Die geistige Mobilmachung: die deutschen Intellektuellen und der Erste Weltkrieg*. Berlin: A. Fest Verlag.
- Grouls, N., Martena, L. (2022). Anspruch und Methode der Philosophie als philosophisches Problem. Zur Einführung. In N. Grouls & L. Martena (Hrsg.). *Anspruch und Methode der Philosophie: Stimmen aus der Gegenwart*. Darmstadt: Wbg Academic. S. 7-32.
- Kant, I. (1870). *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. Berlin: Verlag von L. Heimann. <https://archive.org/details/immanuelkantsgru00kant/mode/2up>
- Kant, I. (1919). *Kritik der reinen Vernunft*. Leipzig: F. Meiner. <https://archive.org/details/kritikderreinenenv19kant/mode/2up>
- Kant, I. (1922). *Kritik der praktischen Vernunft*. Leipzig: F. Meiner. <https://archive.org/details/kritikderpraktis00kantuoft/kritikderpraktis00kantuoft/page/204/mode/2up>
- Lévinas, E. (1979). *Totality and infinity: an essay on exteriority*. The Hague/Boston/London: MARTINUS NIJHOFF PUBLISHERS.
- Mudrakov, V., Hapchenko, O., Kozachenko, S. (2023). Common Sense As Identity Health: Toward a Reflection On The Russian-Ukrainian War. *Philosophy Economics and Law Review*, 3(2), 25-32. <https://doi.org/10.31733/2786-491X-2023-2-25-32>
- Aron, R. (2000). *Peace and war between nations*. Kyiv: «Juniversum». (In Ukrainian).
- Mudrakov, V., Liutko, N., Pavlyk, O. (2024). «Human» And «Ideological»: Towards An Understanding Of The Russian-Ukrainian War In The Categories Of Identity. *Scientific Bulletin of Dnipro State University of Internal Affairs*, 2, 106-114. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-2-106-114> (In Ukrainian).

Authors Contribution: The conceptual development, methodological principles, and main text of the article were prepared by the first author (Mudrakov V. V.). The co-authors participated in the discussion and formation of the structure of the research argumentation, and also carried out editorial processing of the text.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

The article was received by the editors 09.08.2025

The article was revised 27.09.2025

The article is recommended for printing 30.09.2025

This article published 24.11.2025

Як цитувати: Мудраков, В., Козаченко, С., & Гапченко, О. (2025). ФІЛОСОФІЯ В МОДУСІ ВІЙНИ: ДО ПРОБЛЕМИ МЕТААНАЛІТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ПРАКТИК. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (73), 62-99. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-5>

In cites: Mudrakov, V., Kozachenko, S., & Hapchenko, O. (2025). PHILOSOPHY IN THE WAR MODE: TOWARDS THE PROBLEM OF META-ANALYTICAL APPROACHES TO THE STUDY OF PHILOSOPHICAL PRACTICES. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*, (73), 62-99. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-5> [In Ukrainian]